

Tulevaisuus – kahdeksas päivä

Georg Henrik von Wrightin mukaan Nikolai Berdjajev oli merkittävin vallankumouksen jälkeen elänyt venäläinen filosofi, jota arvostettiin erityisesti historian- ja uskonnon-filosofina. Teoksessa *Ihminen kulttuurin murroksessa* von Wright kuvaa esseessään Berdjajevin varsin ajankohtaista ajattelua.

Berdjajevin mielenkiinto kohdistui ennen muuta koneen ja ihmisen suhteen kehityksen aiheuttamiin yhteiskuntafilosofisiin ongelmiin. Hänen mukaansa tässä koneen ja ihmisen suhteessa muodostuu orgaaninen teknosysteemi, joka ei enää kuulu pelkästään epäorgaaniseen maailmaan, vaan toimii organismin tavoin. Samalla kuitenkin myös orgaanisen luonnon kokeminen muuttuu tämän teknosysteemin vaikutuksesta. Berdjajev kuvaa tätä suhdetta Put-lehdessä vuonna 1932 seuraavasti:

Ei ole liioiteltua väittää että tekniikasta on tullut kulttuurin ja koko ihmiskunnan kohtalonkysymys. Meidän uskonnottomana aikanamme, kun uskonnon lisäksi myös varhaisempien vuosisatojen humanistinen usko on heikentynyt, on nykyajan sivilisoituneella ihmisellä jäljellä yksi ainoa usko, usko tekniikkaan, sen valtaan ja rajattomiin kehitysmahdollisuuksiin. (Georg Henrik von Wright: Ihminen kulttuurin murroksessa 1996, 303).

Kun organismi korvautuu organisaatiolla, myös aiemmin orgaanisena koettu luonto, *Äiti maa*, koetaan ja kuvataan keinotuotteena, artefaktina, jota kuvataan teknisin metaforin. Teknosysteemin kautta maailmansa hahmotavan ihmisen olemisen tapa luo uuden symbioosin, jossa ihmisestä tulee *kosmiurgi*, uuden maailman luoja. Ihminen lisää teknologiametaforallaan *kahdeksannen päivän* Luojan luomistyöhön.

Berdjajevin kahdeksannen päivän voidaan tulkita merkitsevän ihmisen tulevaisuus-kertomuksissa uutta vaihetta, jossa hapuiltaan pois postmodernin pirstaleisuuden aiheuttamasta eksistenssihädästä kohti jotakin uutta suurta kertomusta. Kiihkeä pyrki-

mys hallita kaaosta rationaalisuudella lisääntyy ja tämä pyrkimys itsessään syventää ihmisen eksistenssihätää. Georg Henrik von Wrightin mukaan maailmankuvan pirstaloituminen on nimenomaan tieteellisen rationaalisuuden oman sisäisen kehityksen vääjäämätön seuraus. Maailmankuvan hajotessa todellisuus näyttäytyy absurdina ja irratio-naalisena. Tästä Berdjajev toteaa:

Ajallemme on ominainen irrationaalisuuden ja rationaalisuuden liitto. Tämä voi vaikuttaa ristiriitaiselta mutta on itse asiassa aivan ymmärrettävää. Irrationaaliset voimat murtautuvat äkkiä esiin ja avautuva kaaos nielaisee ihmisen. Hän yrittää kouristuksenomaisesti pelastautua lisäämällä elämänsä rationalisointia. Tämä prosessi on kuitenkin vain rationaalisuuden kasvamisen toinen puoli. Ihmisen ja maailman tilanne koetaan absurdiksi, mielettömäksi. (von Wright: 1996, 315-316)

Berdjajevin mukaan tieteellistekninen sivilisaatio horjuttaa humanistista ihmisenäkemystä. Humanistiselle perinteelle on ominaista kysyminen ja epäily, yhtä ainoaa oikeaa suurta kertomusta karttava relativismi ja triangulaatio eli kyky vaihtaa näkökulmaa. Mikä tahansa Suuri Teksti, vaikkapa globaali kertomus tietoyhteiskunnasta, voi kehittyä fundamentalistiseksi vankilaksi. Positiivinen lineaarinen kiihko tuottaa tarpeen ”ajan voittamisesta”:

Ihmisellä ei ole aikaa eikä rauhaa tартtua hetkeen miettiäkseen, mitä hänen ympärillään tapahtuu. Se että olemme menettäneet kykymme elää hetkessä merkitsee – kuten Berdjajev hivenen paradoksaalisesti sanoo – ettei meillä ole aikaa ikuisuudellekaan. ”Jokainen hetki on mahdollisimman pian vaihdettava seuraavaan, ja näin kaikki hetket hukkuvat ajan virtaan ja sitten katoavat”. (von Wright 1996, 314).

Tietoyhteiskunnan tulevaisuusvisioissa vilahtelee kuvitelmia tiedon hallinnasta ja yhä nopeammasta ja tehokkaammasta

tiedonhausta. Ihmisen hybris luo uusia suuria kertomuksia, vaikkapa sellaisia kuin Ted Nelsonin *Xanadu*-projekti, jonka päämääränä oli suunnilleen indeksoida ja liittää yhteen kaikki kuviteltavissa olevat assosiaatiot eri käsitteiden ja merkkien välille. Parasta tulevaisuusvisioissa on kommunikatiivisuuden ja avoimuuden lisääntyminen. Parhaimmillaan tekniset sovellukset lisäävät niitä kosketus- ja rajapintoja, jotka voivat johtaa uusien assosiaatioiden löytämiseen. Suomalaisen Kirjallisuuden Seurassa oli äskettäin Andrew Stevensonin ja Jorma Eton runojen näyttely. Viehättävässä Stevensonin runossa hallintaa ja järjestystä kuvaavat hyllyt toimivat tällaisena kosketuksen mahdollistavana rajapintana, teknosysteeminä, mutta ne eivät koskaan voi kuroa umpeen kui-

lua, jonka yli tiedonhaussa on aina hypättävä. Hyllyjen ansio on niiden sijainti niin lähellä, että kipinä voi ylittää väistämättömän kuilun:

*In the library of the word
there is space between the shelving
There you find meaning
or the open question.*

*And every good librarian will point
to the spark that leaps across the gap.*

Andrew Stevenson

Helsingissä 17.4.1996

Hannele Koivunen